

SÚČASNÝ SLOVAKISTICKÝ VÝSKUM NA PEDAGOGICKEJ FAKULTE TRNAVSKEJ UNIVERZITY V TRNAVE

Juraj Hladký – Roman Vojtechovský – Andrej Závodný

*Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta
Priemyselná 4, Trnava*

E-mail: juraj.hladky@truni.sk, roman.vojtechovsky@truni.sk, andrej.zavodny@truni.sk

HLADKÝ, J. – VOJTECHOVSKÝ, R. – ZÁVODNÝ, A. (2023): Current Research in Slovak Linguistics at the Faculty of Education, Trnava University in Trnava. In: *Slovenská reč*, 88/3, 94 – 117.

Abstract: Members of the Department of Slovak Language and Literature at the Faculty of Education of Trnava University in Trnava engage in scientific research in the fields of synchrony, diachrony, and language didactics. Their research dedicated to Slovak sign language is unique in a nationwide context. In terms of project and publication activities, research primarily encompasses onomastics, onomastic terminology, historical lexis, territorial and social dialects, translation, analysis and interpretation of Old Church Slavonic texts, philosophy of language, stylistics, orthography, didactics of Slovak language and Slovak sign language. In addition to monographic publications in the field of onomastics, philosophy of language, research of Old Church Slavonic, and sign language interpretation, the department has also produced bilingual dictionaries dedicated to Slovak sign language. Additionally, a significant number of didactic works and scientific studies, often of fundamental significance (e.g., in the fields of Old Church Slavonic translations and Slovak sign language), have been published by department members. As part of its future plans, the department aims to continue working on ongoing projects, plan new projects, collaborate with external partners and media, and contribute to the popularization of science.

Keywords: Trnava University, Faculty of Education, Slovak linguistics, didactics of Slovak language, historical lexis, linguistic research, Old Church Slavonic, Church Slavonic, onomastics, philosophy of language, sign language, slang, Slovak orthography.

Článok v skratke:

- Príspevok sa zaoberá vedeckovýskumnými a publikačnými aktivitami na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave približne za posledných šesť rokov, teda približne od roku 2018.
- Na pracovisku sa od počiatku rozvíja diachronický (slavistika, cirkevná slovančina, kultúrne dejiny slovenčiny, onomastika) a synchronický lingvistický výskum (osobitne fonetika a fonológia, syntax, štylistika, jazyková kultúra, didaktika jazyka). Špecifikom pracoviska je, že od roku 2020 zabezpečuje aj profesijne orientovaný bakalársky študijný program slovenský jazyk v komunikácii nepočujúcich, preto sa na pracovisku uskutočňuje aj vedecký výskum slovenského posunkového jazyka.
- Konkrétne sa predstavujú projekty a publikačné výstupy v týchto oblastiach: onomastika a didaktika vlastného mena, lexikológia, lexikografia, morfosyntax, ortografia, štylistika, historická lexikológia a slovtvorba, teritoriálne a sociálne nárečia, staroslovenčina, cirkevná slovančina, liturgické texty a ich preklady, filozofia jazyka, lingvodidaktika, slovenský posunkový jazyk (lexikografia, pragmatika a štylistika), tlmočenie do a zo slovenského posunkového jazyka.

- Načrtávajú sa aj popularizačné aktivity členov a členiek pracoviska najmä prostredníctvom spolupráce s médiami, ďalšie plánované projekty a perspektívy ďalších vedeckovýskumných aktivít.

1. ÚVOD

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave bola zriadená Slovenskou národnou radou zákonom č. 191/1992 Z. z. s účinnosťou od 1. júla 1992 a akademický senát univerzity zriadil jej dve najstaršie fakulty – pedagogickú fakultu a fakultu humanistiky – 1. septembra 1992. Pedagogická fakulta je v súčasnosti jednou z piatich fakúlt Trnavskej univerzity, z ktorých ako jediná zabezpečuje komplexné vzdelávanie učiteľov pre základné a stredné školy. Počiatky slovakistiky na Trnavskej univerzite sa spájajú s rokom 1992, keď sa na fakulte humanistiky začala vyučovať v rámci spoločného základu slovenčina v spoločenskej komunikácii. Zamerala sa na systém jazyka, štylistiku a rétoriku a jej výučbu garantovala vtedajšia katedra jazykov.

Od roku 1994 sa slovakistika začala inštitucionálne rozvíjať v podmienkach pedagogickej fakulty, na ktorej vznikla samostatná Katedra slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave,¹ ktorú až do roku 1999 viedol Ján Doruľa. Medzi prvými lingvistami, ktorí na nej systematicky vedecko-pedagogicky pôsobili, boli František Kočiš, Anna Rýzková a Elena Krasnovská, podnes na nej pracuje Jozef Pavlovič. Pôvodné personálne obsadenie pracoviska zabezpečilo, že na katedre sa rozvíjal diachronický výskum (slavistika, cirkevná slovančina, kultúrne dejiny slovenčiny, onomastika) a synchronický lingvistický výskum (osobitne fonetika a fonológia, syntax, štylistika, jazyková kultúra). Katedra spočiatku zabezpečovala 4-ročné vzdelávanie učiteľov slovenského jazyka a literatúry v kombinácii pre základné školy, od roku 2003 poskytuje 5-ročnú prípravu učiteľov slovenčiny pre základné a stredné školy a od roku 2020 zabezpečuje profesijne orientovaný študijný program slovenský jazyk v komunikácii nepočujúcich. Na katedre sa uskutočňuje doktorandský študijný program slovenský jazyk a literatúra.

V oblasti lingvistiky je kľúčová vedeckovýskumná spolupráca s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV, v. v. i., a ďalšími slovakistickými a slavistickými pracoviskami na Slovensku a v zahraničí. Na katedre pôsobí pobočka Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, v. v. i., ktorú vedie A. Závodný. Aj v spolupráci s ňou v ostatnom období katedra spoluorganizovala 29. ročník kolokvia mladých jazykovedcov (Trnava 25. – 27. 11. 2020), 22. slovenskú onomastickú konferenciu na tému *Produkcia a percepčia onymických systémov* (Trnava 5. – 7. 9. 2022) a podieľala sa na organizácii 27. medzinárodného kongresu onomastických vied (ICOS; Krakov 22. – 27. 8. 2021). V ostatnom čase v spoluprá-

¹ Porov. webové sídlo pracoviska.^[1]

ci s organizáciou Snepeda pripravila odbornú konferenciu na tému *Tlmočenie nielen pre nepočujúce osoby* (Bratislava 25. 11. 2023).

Pracovisko sa vnútorne člení na oddelenie jazykovedy a didaktiky slovenského jazyka, oddelenie slovenského jazyka v komunikácii nepočujúcich a oddelenie literárnej vedy a didaktiky literatúry. Cieľom tejto práce je predstaviť aktuálne lingvistické vedeckovýskumné aktivity, ktoré sa na katedre realizujú.

2. ONOMASTICKÉ VÝSKUMY A ONOMASTICKÁ TERMINOLÓGIA

Onomastické výskumy majú na katedre pevné ukotvenie od začiatku 21. storočia, keď sa zaradilo medzi pracoviská, ktoré participujú na pôvodne celoeurópskom projekte *Hydronymia Europaea*. V rámci neho bolo publikovaných niekoľko vedeckých monografií. Zatiaľ posledná práca *Hydronymia Malého Dunaja* (Beláková – Hladký – Závodný 2018) je výstupom grantovej úlohy VEGA s rovnomenným názvom a syntézou výsledkov niekoľkoročného systematického výskumu na Žitnom ostrove a prítokov Malého Dunaja. Okrem úvodných štúdií obsahuje skompletizovaný hydronomastikon z celého povodia (a sčasti aj z povodia Dunaja). Historický aj súčasný onymický materiál je lingvisticko-motivačne interpretovaný. Analýza lexikálno-sémantickej, štruktúrnotypologickej a etymologickej stránky asi 1400 názvov zaniknutých a jestvujúcich vodných objektov a ich variantov (vrátane analýzy motivačne súvisiacich toponým) okrem iného preukázala postupnosť etnických zásahov do jestvujúcej onymickej sústavy. Územie spracúvané v tejto monografii bolo hydrograficky nestabilné, preto sa autori pokúsili o historickú rekonštrukciu situovania (aj zaniknutých) vodných tokov na základe mapových zakreslení a zaznačených názvov rekonštruovaných objektov, opierajúc sa aj o prácu V. Šmilauera (1932) a novšie štúdie P. Pišúta (2006, 2007). Na základe kartografických diel a štúdií s témou rekonštrukcie nestabilného koryta Dunaja a jeho ramien alebo prítokov kolektív rekonštruoval hydrografickú a onymickú situáciu v štyroch časových úsekoch od stredoveku po 20. storočie. Pomerne vysoká frekvencia čiastočne desémantizovaných toponým potvrdila predpoklad V. Šmilauera (1932, s. 293), že na ostrove sa v minulosti nachádzalo okrem hlavného ramena množstvo vedľajších, súbežne s ním tečúcich ramien. Ich názvy mali lokálnu onymickú platnosť a vznikli podľa územia, cez ktoré tiekli, a viaceré sa podnes zachovali len ako terénne názvy. Aj preto sa v slovníku uvádzajú niektoré historické názvy ramien, ktoré už s pôvodnými objektmi nemožno úplne spoľahlivo stotožniť (napr. *Humér*, *Belder*, *Vaskapu* a pod.), ako osobitné heslá, nie ako varianty názvu jestvujúceho vodného objektu.

Synchrónno-diachrónny výskum hydronymie na Žitnom ostrove umožnil J. Hladkému analyzovať aj formovanie sa ojkonymickej sústavy na tomto pôvodne multietnickom území v práci *Dynamika koexistencie slovanských, maďarských a ne-*

meckých ojkoným na Žitnom ostrove (2021), ktorou nadviazal na staršiu štúdiu P. Žiga (2015). Analýza historických podôb ojkoným spresnila poznatky o miere etnických vplyvov na ojkonymický systém ostrova a naznačila formy koexistencie slovenských, maďarských a nemeckých názvov s presahom do súčasnosti. V stredoveku tu prirodzene vznikali len dvojice názvov na základe zvukovej adaptácie názvu v preberajúcom jazyku (*Vrakuň* > maď. *Várkony*, *Vrakuňa* > nem. *Fragendorf*; maď. *Somorja*, *Samarja* > nem. *Sommerein* > slov. *Šamorín*). Vznik a fungovanie sémanticky motivovaných dvojíc (nem. *Bruck* – maď. *Hidas* – slov. *Most pri Dunaj*) a nemotivovaných dvojíc (maď. *Úszor* – slov. *Kvetoslavov*) je relatívne novým javom a až na výnimky ho možno pripísať cieľavedomej štandardizačnej praxi v 20. storočí. Podobné javy si na hydronymickom materiáli v štúdiu *Dynamika hydroným v severnej časti povodia Malého Dunaja* (2020) všimla M. Beláková.

Analýza onymického materiálu zo Žitného ostrova priniesla aj zaujímavé kultúrnoantropologické zistenia. Pozadie onymického kontextu vlastných mien s onymizovanými slovanskými a maďarskými lexémami z oblasti pohanstva a kultovej činnosti prezentuje štúdia *Inkulturácia vo vlastných menách* (Hladký 2019). Na základe stredovekých i novších dokladov dokumentuje výraznejšie pretrvávanie ešte predkresťanských kultov na tomto území v dôsledku jeho geografických a etnických špecifik a všimla si aj postupnú inkulturáciu, ktorú z dnešného pohľadu možno v synkretickej podobe označiť aj termínom polydoxia.

Osobitnou témou je fungovanie vlastných mien v súčasnej spoločenskej komunikácii. Používaniu niektorých vlastných mien v jazykovej, najmä publicistickej praxi a ich častým nevhodným prekladom vo dvoch smeroch (1. nevhodné cudzojazyčné preklady domácich slovenských názvov a 2. nevhodné preklady cudzích názvov do slovenčiny) sa venovala štúdia *K fungovaniu endoným a exoným v jazykovej praxi* (Závodný 2020). Vlastné mená sa vo všeobecnosti okrem iných špecifik vyznačujú podobne ako frazémy istou idiomatičnosťou (špecifickosťou pre určitý jazyk), ktorá je často pevne spätá s motivačnou jazykovou, ako aj mimojazykovou stránkou vlastného mena. Keďže onymická motivácia pri vzniku vlastného mena, teda aj pri primárne motivovaných propriách (vzniknutých priamo z apelatív), ustupuje do úzadia a do popredia sa dostáva funkčná stránka propria, aj pri formálnej totožnosti apelatíva a propria vo všeobecnosti nie je funkčné niektoré typy vlastných mien prekladať do iných jazykov. Výnimku predstavujú už vžitá a štandardizovaná názvy. V tejto súvislosti sa možno pomerne často stretnúť s viacerými problémami, ako je napr. nedodržanie zásady, aby sa pri názve objektu ako prvé v texte uviedlo (slovenské) endonymum a až za ním v zátvorke cudzojazyčné exonymum (napr. chybné poradie: angl. *Demänová Freedom Cave*, nem. *Höhle der Freiheit*, maď. *Déményfalvi-csepkőbarlang*, slov. *Demänovská jaskyňa slobody*), prípadne nevhodné preklady slovenských geografických názvov objektov – napr. *Demänovská dolina* sa často

nevhodne prekladá do angličtiny ako **Demänová valley*, *Nízke Tatry* ako **Low Tatras* či nem. **Niedere Tatra*, *Kmeťov vodopád* angl. ako **Kmeť's waterfall* a pod. Pritom do cudzieho jazyka možno prekladať iba druhové označenie objektov mimo ustáleného názvu, čiže apelatívne označenie objektu, ktoré je súčasťou názvu, je nežiaduce prekladať (správne teda napr. *valley Demänová dolina* a pod.). Mnohé z týchto nesystémových prekladov (cudzojazyčné exonymá) ani nie sú schválené príslušnou zahraničnou názvoslovnou autoritou. Rovnako by sa isté platné zásady používania vlastných mien v jazyku, na ktorého území úradného používania sa pomenované objekty nenachádzajú, mali dodržiavať aj pri používaní cudzojazyčných geografických názvov v slovenskom jazyku (exonym). Cudzie nevžité názvy, ktoré nie sú v slovenčine schválené názvoslovnou autoritou, teda nie je vhodné prekladať do nášho jazyka, hoci je ich motivácia priesračná, a mali by sa upravovať len na úrovni zvukovej či grafickej formy slova (spisovný tvar v podmienkach ekvivalentného slovenského hláskového inventára či ortografická forma podľa výslovnosti slova, prípadne slovotvorných a morfológických prostriedkov), nie však na úrovni lexikálnosémantických zmien. Osobitným prípadom jazykovo ekvivalentných názvov sú také názvy, ktoré sa používajú na jazykovo zmiešanom území, kde minoritné obyvateľstvo má aspoň 20-percentné zastúpenie z celkového počtu obyvateľov určitého územia.² V slovenských podmienkach ide napr. o zmiešané slovensko-maďarské, slovensko-ukrajinské, slovensko-rusínske či slovensko-nemecké obyvateľstvo niektorých slovenských obcí. Takéto prípady, podobne ako pri endonymách v preložených cudzojazyčných textoch na slovenskom území, nemožno vnímať ako exonymá, pretože pomenované geografické objekty sa nachádzajú na území, na ktorom sa popri štátnom jazyku môže v úradnom styku používať aj jazyk národnostných menšín³ (napr. slov. *Kalinkovo* – maď. *Szemet*, slov. *Parihuzovce* – ukr. *Pariguzivci/Паригузівці*, slov. *Kunešov* – nem. *Kuneschau*). Keďže sa v propriách bez motivačnej reflexie neuplatňuje designačný, ale iba denotatívny vzťah s pomenúvaným predmetom, umelo prekladať slovenské endonymá v cudzojazyčných, najmä turistických publikáciách a prekladať nové, a teda nevžité cudzojazyčné názvy, prípadne umelo utvárať exonymá pre nové či zriedkavé endonymá, pre ktoré sa nevžil domáci názov alebo sa neadaptovali do slovenčiny, je vo všeobecnosti komunikačne nefunkčné. Iné adaptačné úpravy cudzích endonym by mali byť v slovenčine aj naďalej funkčné, pretože ich v našom preberajúcom jazyku treba zvukovo, pri prepise z inej grafickej sústavy aj graficky, a morfológicky, prípadne aj slovotvorne prispôbiť domácim hláskoslovným či flektívnym špecifikám, hoci aj flektívna adaptácia

² Dvojjazyčné názvy garantuje Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 534/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Nariadenie vlády SR č. 221/1999 Z. z., vydávajúce zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva.^[2]

³ Podľa Zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín.^[3]

cudzích endoným môže v dôsledku posilňovania aglutinačných črt slovenčiny potenciálne ustupovať do úzadia. Prekladu a adaptácii vlastných mien sa A. Závodný venoval aj v štúdií *Preklad a adaptácia vlastných mien do slovenčiny v historickom kontexte* (2022).

Medziodborový charakter onomastiky, a teda jej širšie prepojenie aj s nelingvistickým prostredím, vystihuje práca M. Belákovvej *Toponymum Kandia – svedok histórie* (2022), uverejnená v periodiku *Kultúrne dejiny*, a vedecká monografia *Kontúry slovenskej onymie* (2021), v ktorej sa A. Závodný popri syntetizujúcich informáciách o historickom prehľade a metodike onomastických výskumov na Slovensku venoval aj vybraným jazykovým (fonologickým, lexikálnym, gramatickým, slovotvorným a pravopisným) a mimojazykovým otázkam vlastných mien, štandardizácii slovenských geografických názvov a diachrónnemu pohľadu na ideologizačné vplyvy na onymický systém slovenských vlastných mien.

Deskriptívno-analytický pohľad na slovenský toponomastický výskum zo synchronného a diachrónneho aspektu, predstavenie koncepcie hydronomastického projektu *Hydronymia Slovaciae*, v rámci neho súčasný stav spracovania jednotlivých slovenských povodí riek, problematika štandardizácie slovenských geografických názvov a perspektívy ďalšieho hydronomastického výskumu na Slovensku boli predmetom referátu *The research into Slovak toponyms (oikonymy, anoikonymy)*, s ktorým J. Hladký a A. Závodný v roku 2021 vystúpili v rámci 27. medzinárodného kongresu onomastických vied (ICOS) v Krakove.

V súčasnosti J. Hladký a A. Závodný v spolupráci s inými slovakistickými pracovníkmi (Jazykovedný ústav L. Štúra SAV v Bratislave, v. v. i., Prešovská univerzita v Prešove a ďalšie pracoviská) participujú na projekte VEGA *Teória a terminologický systém slovenskej onomastiky (v kontexte slovanskej a medzinárodnej onomastickej terminológie)*, ktorého cieľom je na národnej úrovni inventarizovať a databázovo spracovať slovenskú onomastickú terminológiu v rámci terminologickej zbierky *Onomastika* na stránke Slovenskej terminologickej databázy^[4] a odporúčané onomastické termíny lexikograficky spracované formou slovníka s teoretickými komentármi autorov vydať v podobe normatívnej monografie. Databázu bude možné aj po jej zverejnení na internete aktualizovať, dopĺňať a upravovať podľa toho, ako sa bude meniť situácia v onomastickej terminológii. Predbežné tézy a zásady koncepcie spracovania slovenskej onomastickej terminológie publikovala najmä I. Valentová v domácich i zahraničných štúdiách. Riešitelia projektu z vopred zadefinovaných zdrojov excerpovali a databázovo spracúvali jednotlivé onomastické termíny. Súčasťou heslovej state je vertikálno-horizontálna hierarchizácia termínu (čiasťočné či absolútne terminologické synonymá, bezprostredné hyperonymá), určenie pôvodu termínu, jeho definícia, exemplifikácia, bibliografia a komentáre riešiteľov, ktoré budú súčasťou doplňujúcich teoretických kapitol vo vedeckej monografii.

K spracúvanému termínu sa uvádzali aj jeho cudzojazyčné ekvivalenty (anglické, nemecké, poľské či maďarské) a kvalifikátorové hodnotenie termínu (odporúčaný/recommended, neologizmus/neologism, nesprávny/incorrect, zastaraný/obsolete, navrhovaný STD/suggested). Pri riešení grantu sa ukázala náročnosť úlohy zosúladiť viaceré, miestami aj značne odlišné definície termínov rôznych autorov a v niektorých prípadoch sa v rámci terminologickej systematizácie muselo pristúpiť k novému definovaniu termínu či v súvislosti s vývinom teoretickej onomastiky a s vyšším stupňom rozpracovanosti teórie doplniť slovenský terminologický systém aj o niektoré nové termíny. Doteraz spracovaná terminológia bude základnou sumarizáciou termínov s ich obsahovou a kvalitatívnou charakteristikou a uvedením systémových a hyperonymicko-hyponymických vzťahov.

V súvislosti s touto problematikou riešitelia projektu z katedry publikovali viacero prác. Všeobecné črty utvárania slovenskej onomastickej terminológie si všimli J. Hladký a I. Valentová v štúdiu *Onomastické výskumy v časopise Slovenská reč* (2022). A. Závodný a D. Bašistová v štúdiu *Poznámky k onomastickým termínom proprializácia, apelativizácia, transonymizácia a deproprializácia* (2021) syntetizovali doterajšie názory na tieto onymické či onymicko-apelatívne procesy v lexikálnej zásobe a snažili sa poskytnúť aktualizovanejší pohľad na tradičné vnímanie týchto procesov. Z ich záverov vyplýva, že proces proprializácie by sa mal vnímať nielen z hľadiska formy, ale aj z hľadiska funkčného procesu (stať sa, teda byť vlastným menom), teda ako vznik vlastného mena z akéhokoľvek všeobecného slovného motívu rôznej slovnodruhovej príslušnosti, apelativizácia alebo deproprializácia by sa zasa mohla vnímať ako vznik slova so všeobecným významom akejkoľvek slovnodruhovej príslušnosti z vlastného mena (propria). Vo všetkých týchto uvedených prípadoch by však nemalo byť procesne rozhodujúce, či sú alebo nie sú sprevádzané zmenou formálnej štruktúry vlastného, resp. všeobecného mena. Proprializácia nie je iba slovotvorný proces, ale primárne ide o funkčný proces – mení sa aj funkcia slova, ktorá je pri proprializácii primárna, preto pri vzniku vlastného mena z apelatíva sa vždy uplatňuje v proprializácii implicitne obsiahnutý akt individualizácie a špecifikácie propriálneho jazykového znaku, identifikujúceho pomenovaný objekt, pričom formálna stránka utvorenia propria je až sekundárna. Z funkčného hľadiska by sa aj pri transonymizácii dalo uvažovať o prijatí jej širšieho vnímania ako motivačného prenosu vlastného mena jedného objektu na iný objekt bez ohľadu na formálne kritérium, pričom by sa za ňu mohol považovať aj prenos mena či názvu aj v rámci rovnakej onymickej triedy. Tento prenos by teda podľa vnímania autorov mohol byť sprevádzaný aj zmenou formálnej štruktúry či gramatického významu nového vlastného mena, pretože s vlastným menom sa na iný objekt neprenáša len jeho forma či časť jeho formy, ale aj jeho funkcia, schopnosť „byť individuálnym a špecifickým pomenovaním“ ďalšieho objektu – dochádza k istej akumulácii ony-

mickej funkcie (prenesené vlastné meno pomenúva nový objekt, ale forma vlastného mena zároveň odkazuje aj na pôvodný propriálny motivant a jeho onymickú funkciu. Podmienkou transonymizácie však musí byť prenos vlastného mena na iný denotát, preto utváranie variantov mien či názvov toho istého objektu nepovažujú autori za transonymizáciu. Termíny deonymizácia a deproprializácia s významom prenosu vlastného mena z jedného objektu na druhý objekt preto kvôli ich funkčnej zaťažnosti a náznaku popretia onymizačného procesu, ktorý evokuje negačná predpona *de-*, odporúčajú nahradiť všeobecným termínom transonymizácia.

Rozličné používanie hydronomastických termínov v slovanských onomastiách analyzuje štúdia *O používaní základných hydronomastických termínov a možnostiach ich zosúladenia* (Hladký 2022). Vo vzťahu k jestvujúcim klasifikáciám sa v nej navrhuje funkčne odstrániť disproporcie v rôznom chápaní niektorých termínov, sprehľadniť členenie morskej a oceánskej toponymie na pelagonymá (názvy morí, oceánov a častí ich vodnej plochy) a bationymá (toponymia morského alebo oceánskeho dna, ktorá má blízko k oronymii) a v prípade zachovania termínu oceánonymum definovať jeho vzťah k termínu pelagonymum. Štúdia akcentuje aj požiadavku na nepreťažovanie terminologickej sústavy tvorením synonymných termínov (napr. neologizmus paludonymum k vžitému termínu helonymum).

V štúdií *O používaní niektorých toponomastických termínov a ich vzťahoch* (Hladký – Závodný 2022) autori z diachrónneho pohľadu poukázali na priestupnosť ojkonymického a anojkonymického priestoru (anojkonymum *Kočišské* > ojkonymum *Kočišské*; ojkonymum *Dörfchen* > anojkonymum *Derfin*) a na problém, ktorý naznačila aj príručka slovanskej onomastickej terminológie v definovaní termínu ojkonymum. I. Valentová (2018, s. 14) k ojkonymám podľa uvedenej príručky priradila aj názvy turistických chát a budov v rámci aglomerácií (hotelov, ubytovacích zariadení, lekární, kín, kostolov) a názvy miestností v objekte (hudobná sieň a i.). Zaradenie názvov niektorých týchto objektov medzi ojkonymá je však sporné, pretože napríklad v prípade názvov ubytovacích zariadení, kín a lekární môže ísť aj chrématonymá a definovanie tohto pojmu v súčasnej onomastike by sa malo podrobiť diskusii.

3. VÝSKUMY HISTORICKEJ LEXIKY, STAROSLOVIENČINY, CIRKEVNEJ SLOVANČINY A PREKLADY LITURGICKÝCH TEXTOV

Na výskum, prepisy, preklady a lingvisticko-semiotické interpretácie staroslovienskych textov sa riešitelia K. Pavlovičová a J. Pavlovič zamerali v projekte VEGA *Staroslovienske texty sv. Klimenta Ochridského, prepis, preklad a výklad*. Ako zostavovatelia pripravili zborník vedeckých prác *Dielo sv. Klimenta Ochridského v slovenskej literárnej tradícii* (2021a), ale aj vedeckú monografiu *Slová sv. Kli-*

menta Ochridského (2021b), ktorá obsahuje prepis, preklad a výklad štrnástich staroslovienských textov panegyrických kázní, do slovenčiny preložených po prvý raz, pričom výklady obsahujú aj mnohé poznatky o stredovekom cirkevnom rečníctve. Niektoré nové čiastkové zistenia publikovali v štúdiu *Didaskalické zložky slov sv. Klimenta Ochridského* (Pavlovičová 2021). V konfrontačnom príspevku *Staroslovienske názvy slov sv. Klimenta Ochridského a ich slovenské ekvivalenty* (2021) J. Pavlovič vystúpil proti voľnému používaniu názvov jednotlivých odpisov staroslovienských prameňov a zároveň odkrýva ich medzitekstové súvislosti s názvami jednotlivých hlavných sviatkov cirkevného roka vo východnom byzantsko-slovenskom obrade.

V štúdiu *O názve Života Konštantína Cyrila* (2019) K. Pavlovičová analyzuje preklady nadpisu Života Konštantína-Cyrila do slovenčiny a češtiny v porovnaní s jeho prekladom v *Magnæ Moraviæ fontes historici* a porovnáva ich aj s nadpismi iných životov. Pozornosť venuje prekladu nasledujúcej výzvy *Blagoslovi, otče!*. Ide o žiadosť čitateľa igumenovi, čiže predstavenému monastiera, resp. predsedajúcemu pri bohoslužbe o požehnanie pred čítaním textu. Autorka uvádza, že pravopis slova *Otče* s veľkým začiatočným písmenom v niektorých prekladoch môže pôsobiť mäťúco, keďže u recipienta môže vyvolať zámenu Boha Otca s predstaveným monastiera. Výraz *Otče* s veľkým začiatočným písmenom pomenúva Boha Otca, výraz *otče* s malým začiatočným písmenom pomenúva človeka, duchovného otca, čiže vodcu či radcu v duchovných veciach. Pokiaľ ide o preklady nadpisu vrátane datovania a výzvy na požehnanie v Živote Konštantína Cyrila, slovenskí prekladatelia sa inšpirovali najprv českým prekladom s prihliadnutím na iné preklady a na prepisy rukopisov, potom ich uverejňovatelia prekladu s drobnými úpravami preberali jeden od druhého. Tieto úpravy však často neodstraňujú chyby alebo nedokonalosti v preklade (výrazy *pamiatka* alebo *blahoslavený* namiesto *blažený*). Postup preberania a upravovania textu je pochopiteľný vzhľadom na rozsah Života Konštantína Cyrila. Okrem toho uverejňovatelia nepredstierajú, že text preložili, ale skromne priznávajú, že text spracovali, resp. prevzali. Za najlepší preklad nadpisu v česko-slovenskom kontexte autorka považuje preklad v *Magnæ Moraviæ fontes historici*, a to nielen preto, že vychádza zo staršieho rukopisu, ale najmä preto, že tento nadpis prekladá bezchybne.

Na svoje predchádzajúce priekopnícke práce ako *Velkomoravský Proglas* (2016) a *Das Kirchenbild in der Boulevardpresse* (2019) nadviazala K. Pavlovičová štúdiu *Proglas ako festivity* (2021), v ktorej Proglas chápe ako slávnostný homiletický útvar, súčasť festivity, ktorá sa odohráva v mimoriadnom čase, keď je chrónos prerušený kairósom, a v spoluautorstve s J. Pavlovičom aj prácou *Literárny kontext staroslovienskeho výrazu „ot ognja goreshtago“ v Proglase* (2023), v ktorej autori vykladajú predložkové spojenie „ot ognja goreshtago“ v Proglase. Tento výraz autori

interpretujú ako „od ohňa mučivého“ vysvetľujúc nevhodnosť iných ekvivalentov od viacerých prekladateľov Proglasu do slovenčiny.

V štúdiu *Inkarnáty na ikonách v teologickej reflexii* (2021) J. Pavlovič prispieva k téme byzantsko-slovanskej ikony, pričom ju chápe ako viacvrstvovo štruktúrovaný text – jazyk výtvarného umenia a prirodzený jazyk v písanej podobe. Teologický aspekt tu prestupuje do antropologickej polohy, ktorá umožňuje „obhajobu“ ľudského tela proti dualistickému chápaniu „telo – duša“ s podhodnocovaním telesnosti. Na túto prácu nadväzuje v publikácii *Reštaurovanie* (2022), kde sa venuje podstate byzantsko-slovanskej ikony, pričom v tomto diele sa uplatnil aj ako poradca a riešiteľ poškodených cirkevnoslovanských monogramov a iných textových fragmentov v tomto jazyku. Ide o rekonštrukcie neúplných textov (ich chýbajúcich častí), ako aj o rekonštrukciu nápisov na ikonách a pomenovaní jednotlivých ikon.

O existencii niektorých historických apelatívnych lexém sa v súčasnosti dozvedáme už len zo súčasnej alebo aj historickej onymickej lexiky, ktorá je zväčša doložená v najstarších textoch súvisiacich so slovenským územím. Niektoré z takýchto zaniknutých apelatív sa v roku 2021 zaoberal A. Závodný v štúdiu *Vybrané lexikálne reliktý v slovenských vlastných menách*. V niektorých súčasných slovenských antroponymách (priezviskách) a toponymách sa zachovalo mnoho zaniknutých apelatív, ktoré vo výkladových slovníkoch nemožno nájsť. Niektoré z nich sa nedokladajú ani v Historickom slovníku slovenského jazyka či v iných starších slovníkoch historickej lexiky (napr. Bernolákov *Slovník slovenský česko-latinsko-nemecko-uhorský*, Kottov *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický* alebo káľalovský *Slovenský slovník z literatury a nářečí* a pod.). Pri týchto propriálnych konštruktoch však v dávnejšej minulosti možno pomerne spoľahlivo predpokladať ich apelatívny pôvod, čo dokazuje ich celoslovanská rozšírenosť či ich výskyt aj v neslovanských jazykoch. Prostredníctvom slovenských vlastných mien sa zachovali mnohé staroslovenské, slovanské či až predslovanské slová len ako pôvodné motivanty, ktorých význam možno rekonštruovať už len komparáciou s ojedinele dochovaným nárečovým petrefaktom alebo zo zachovania slova či jeho derivátu v iných príbuzných jazykoch (napr. *brište/brisko, debra, dever, hostec, chyna, chyniť, kanás, košliak, lukavý, moniar, segiň* a pod.).

4. VÝSKUMY Z OBLASTI FILOZOFIE JAZYKA

Na katedre sa oblasti filozofie jazyka odborne venuje najmä M. Mikušiak, ktorý vo svojich prácach poukazuje predovšetkým na často prehliadané jazykové skreslenia, ktoré sa objavujú v diskusiách v rámci danej disciplíny. Jeho práca sa zameriava na kritickú analýzu fundamentálnych filozofických konceptov s osobitným zreteľom na vplyvné filozofické koncepcie, ako sú jazykový relativizmus, konštruktivizmus a vedecký realizmus. Vo vedeckej monografii *Filozofia jazyka medzi logikou*

a psychológii (2018) sa M. Mikušiak tematicky zameriava na filozofiu jazyka so zreteľom na interdisciplinárny rozbor významných filozofických a psychologických koncepcií jazyka. Všeobecným metodologickým pôdorysom monografie je konceptuálna analýza realizovaná v duchu tzv. lingvistickej filozofie. Analýza je zameraná predovšetkým na otázku idealizovaného modelu jazyka, na súčasné psychologické výskumy kognitívnej kategorizácie, koncepciu pojmového myslenia budovanú na základoch teórie umelej inteligencie a teóriu významu jazykového znaku ako sociálneho fenoménu. Kniha poskytuje syntetizujúci pohľad na súčasné diskusie medzi reprezentantmi logickej sémantiky, prototypovej teórie, kognitívneho konceptualizmu a sociálnej teórie významu. Ide o prvú slovenskú interdisciplinárne zameranú publikáciu z oblasti filozofie jazyka, v ktorej je zásadným spôsobom prehodnotená rola filozofie jazyka vo vzťahu k lingvistiky a psychológii jazyka. Zatiaľ čo v tradičnom chápaní je filozofia jazyka teóriou jazyka na najvyššom stupni abstrakcie (hraničí so všeobecnou jazykovedou), v autorovej monografii je filozofia jazyka rozvíjaná predovšetkým ako pomocná disciplína zameraná na identifikáciu pojmových konfúzií či jazykových skreslení objavujúcich sa o. i. v diskusiách o pôvode, povahe či funkcii jazyka.

Na problematiku kritického prehodnotenia logicko-sémantickej koncepcie definícií rozlišujúcej normatívne, reálne, nominálne a ostenzívne definície sa orientuje štúdiu *O klasifikácii definícií* (2019). Ide o metafilozofickú polemiku s tradičným logicko-sémantickým pohľadom na klasifikáciu a teoretické uchopenie rozličných druhov definícií. Analytická časť štúdie obsahuje terminologické podnety na racionalizáciu a sprehľadnenie (nielen) filozofických diskusií o rozličných typoch definícií. Normatívne, reálne, nominálne a ostenzívne definície netvorí štandardnú vedeckú klasifikáciu, pretože hoci vzájomne určitým spôsobom súvisia, nemajú spoločný významový prienik. Uvedené typy definícií sú usúvzťažnené na báze tzv. rodných podobností.

Na klasický filozofický problém z oblasti epistemológie a filozofie vedy týkajúci sa ontologického statusu fyzických predmetov sa autor zameriava v štúdiu *Konstruktivizmus, realizmus a obrat k jazyku* (2021). Aplikoval v nej princípy lingvistickej filozofie s cieľom objasniť jazykovú podstatu sporu o ontológiu predmetov vonkajšieho sveta. Analytická časť štúdie sa zameriava na základné tézy naivného realizmu, vedeckého realizmu a jazykového konstruktivizmu a identifikáciu prípadných jazykových skreslení zodpovedných za niekoľko filozofických nedorozumení. Štúdiu prináša nový pohľad na starý spor o ontológiu fyzických predmetov. Analytická časť štúdie demonštruje, že (1) konstruktivisti nahradili metaforu „korešpondencie poznatkov s realitou“ zavádzajúcou, resp. nezmyselnou metaforou „konštruovania sveta/vecí vo svete“; (2) realizmus zdravého rozumu ani vedecký realizmus nepotrebujú zdôvodnenie, ako teórie o svete sú totiž bezobsažné. Analyzovaný filozofický

spor sa tak v svetle lingvistickej analýzy ukazuje ako neproduktívny a pozornosť hodno presmerovať na partikulárne ontologické otázky súčasnej (najmä kvantovej) fyziky.

5. VÝSKUMY V INÝCH LINGVISTICKÝCH OBLASTIACH

Na katedre sa uskutočňujú výskumy aj v iných oblastiach jazyka a v lingvodidaktike. Na svoje predchádzajúce výskumy a práce v oblasti štylistiky J. Pavlovič nadviazal štúdiou *Paradigmatika štylistickej významovo-výrazovej roviny jazyka* (2020), kde jazykovú štylistiku predstavuje ako integrálnu súčasť jazyka (langue) v polemike s dovtedajším pertraktovaním subsystemov systému jazyka, v ktorých sa štylistika chápa ako parazitujúca na ostatných rovinách a nemajúca ontologickú hodnotu významovo-výrazovej roviny.

Ortografická problematika je analyzovaná v štúdiu *Problémy slovenského pravopisu čiarky z hľadiska formy* (2021), ktorou M. Mikušiak nadväzuje na skorší článok *Poznámky k pravopisu čiarky* (2020) s cieľom podrobne preskúmať možnosti racionalizácie súčasnej pravopisnej sústavy regulujúcej používanie čiarky v slovenčine. V štúdiu autor identifikuje problémy súčasného slovenského pravopisu čiarky spočívajúce v nedostatočnej prehľadnosti, názornosti a systematickosti. Analýza sa zameriava na aktuálne možnosti racionalizácie pravopisu čiarky z hľadiska formy, t. j. na možnosti upraviť znenie a štruktúru pravopisných pravidiel bez výrazných obsahových úprav (zjednodušenie, systemizácia). V štúdiu sú navrhnuté o. i. nasledujúce úpravy súčasného slovenského pravopisu čiarky: usporiadať pravidlá do troch hlavných kategórií (vyčleňovanie voľne vložených/pripojených častí, pripájanie/odčleňovanie priradených viet a vetných členov, vyčleňovanie podradených viet), zredukovať redundantné pravidlá, zjednodušiť terminológiu a uviesť úplný zoznam viacсловných spojkových výrazov so spojkou a, pred ktorými sa v slovenčine píše čiarka (*a preto, a tak* (vo význame *a preto*), *a teda, a predsa, a pritom, a jednako, a to*). Pravopisnej problematike sa venuje aj práca *Na hranici vlastných mien a druhových označení: sémantické, pravopisné a právne aspekty používania slovenských názvov olympijských podujatí* (Mikušiak 2022). Zaoberá sa sémantikou a pravopisom označení spoločenských podujatí a právnym aspektom označení olympijských a paralympijských podujatí. Autor poukazuje na úskalía rozlišovania medzi apelatívami a propriami na príklade rôznych typov označení olympijských podujatí (oficiálnych názvov, označení s konkrétnym údajom, všeobecných označení). Analýza sa primárne zameriava na nejednoznačné názvy spoločenských (najmä olympijských) podujatí, ktoré sú v štúdiu reflektované z hľadiska nových, resp. doposiaľ nezohľadňovaných mimojazykových skutočností. Rovnako autor v štúdiu konštatuje, že prítomnosť alebo neprítomnosť konkrétnych údajov (ročník, rok, miesto a pod.) vo všeobecnosti nerozhoduje o propriálnom alebo apelatívnom statu-

se označenia. Na tomto základe preto nemôžeme založiť ani pravopisné odporúčania. Označenia spoločenských podujatí zapisujeme s veľkým začiatočným písmenom vtedy, keď sú oficiálnymi názvami alebo v kontexte fungujú ako zástupné, resp. zaužívané alternatívne názvy.

Medziodborové prepojenie onomastiky prezentujú viaceré práce M. Belákovvej dotýkajúce sa didaktického aspektu proprií. Prvým pokusom o spojenie onomastických a didaktických východísk bola publikácia *Vlastné meno ako príbeh a hra* (2010), v ktorej boli po prvýkrát v slovenskom prostredí použité termíny didaktika vlastného mena a onomastická edukácia. Autorka ju spracovala ako príručku pre učiteľov, pričom vychádzala z vlastného prieskumu pedagogickej verejnosti a reagovala tak na požiadavky učiteľov z praxe. V tom období šlo o nerozpracovanú a málo populárnu tému v didaktickej oblasti. Hlbšie bádanie ukázalo, že onomastika je v aspekte edukačnej lingvistiky nespracovanou oblasťou aj v medzinárodnom kontexte. O jej nedostatočnom spracovaní a potrebe transformácie onomastickej problematiky do lingvodidaktiky sa vyjadrili viacerí zahraniční autori, napr. W. H. Wilcoxová (1919), K. Franz (1994) či G. Koß (1998, 2002), francúzska lingvistka S. Leroyová (2004) či autorky nemeckej monografie *Namen und ihre Didaktik* (2020) K. Böhnertová a J. Nowaková. Na pozadí systematickejšieho didakticky podloženého výskumu pôvodnú príručku M. Beláková prepracovala a obsahovo zacielená nielen na pedagogickú verejnosť, študentov učiteľstva či odborníkov z oblasti didaktiky, ale ponúka viaceré inšpirácie aj pre slovakistov.

Vlastný nástroj zameraný na meranie porozumenia, resp. recepcie obsahovej stránky vlastných mien prezentovala aj v štúdiu *Ilustrovaná etymologická mapa ako nástroj zisťovania prekonceptov o obsahovej stránke proprií* (2022) a tému detailnejšie rozpracovala v elektronickej monografii *Teória vyučovania vlastných mien* (2023), kde spracovala teoretické východiská onomastiky s ohľadom na edukačnú lingvistiku, pričom sa zamerala aj na menej skúmanú oblasť onomastiky – psychologické, neurolingvistické a kognitívningvistické východiská v súvislosti s edukačnými požiadavkami. Monografia je syntézou doterajších výstupov autorky a výsledkom dlhoročného bádania, ktoré vychádza na jednej strane zo štúdia klasických onomastických diel, na strane druhej z lingvodidaktiky a poznania edukačnej reality. V diele tak prišlo k originálnemu prepojeniu onomastickej a didaktickej teórie (uvažuje sa preto o čiastočnom prepracovaní monografie a jej preklade do cudzieho jazyka). Autorka jednoznačne zadefinovala didaktiku vlastných mien, pričom brala do úvahy terminológiu nemeckého lingvodidaktika G. Koßa (2002), nemeckých autoriek K. Böhnertovej a J. Nowakovej či existenciu francúzskeho termínu *didactique du nom propre*. Vzhľadom na postavenie didaktiky vlastných mien je možné uvažovať o nej aj ako o lingvodidaktickej subdisciplíne, ktorej cieľom je predovšetkým sprístupňovať teoretické poznatky z onomastickej edukácie a prakticky pripravovať

študenta na konštruktivistické vyučovanie proprií, prezentovať vlastné meno transdisciplinárne ako komplex rôznorodých informácií s vysokým potenciálom medzi-predmetového prepojenia, sprostredkovať možnosti situačného prístupu v onomastickej edukácii, korigovať náhľad na edukáciu vlastného mena od preferovania ortografickej stránky k jeho sémantickej (obsahovej) stránke a fungovania v komunikácii, prezentovať proprium v mikroregióne študenta, v prepojení na prierezové témy, predovšetkým regionálnu výchovu, upriamovať pozornosť na edukačne motivačný potenciál vlastného mena a pod.

Didaktika vlastných mien má potenciál stať sa plnohodnotnou vedou so všetkými náležitými atribútmi (predmet, cieľ, metodológia skúmania, systém a pod.). Predmetom skúmania sa stáva onomastická edukácia, ktorú charakterizuje ako edukačnú realitu na osi edukant – edukátor – propriálna problematika (elementárnu jednotkou je tu proprium so všetkými svojimi onymickými funkciami). Didaktika vlastných mien túto realitu popisuje a zdôvodňuje prostredníctvom syntézy onomastických a didaktických metód. Prienikom do školskej reality reflektuje stav používania proprií v špecifickom prostredí (napr. problematika školských prezývok). Zatiaľ v neúplne podobe sú spracované ontogenetické východiská. Ako najzásadnejší problém sa javila nedostatočne spracovaná oblasť učenia sa proprií (skromná zmienka sa nachádza v diele P. Blooma *Jak se děti učí významu slov* 2015), ktorým sa čiastočne venovala prešovská škola (napr. Vužňáková 2020), avšak bez zamerania na propriálnu problematiku. Domáce výskumy týkajúce sa detskej reči, tvorenia tzv. protoproprií (Beláková 2023), bolo nutné v publikácii nahradiť výsledkami zahraničných bádateľov. Monografia v poslednej časti ponúka metodiku onomastickej edukácie, pri ktorej sa autorka pokúsila aj o typológiu propriálnych a onomastických cvičení.

6. VÝSKUMY SOCIÁLNYCH A TERITORIÁLNYCH NÁREČÍ

Staršie výskumy J. Hladkého o fungovaní jazyka v komunikácii ľudí vo výkone trestu odňatia slobody zamerali jeho pozornosť na otázky komunikačného potenciálu sociolektov a rôznorodého definovania argotu. V štúdiu *Komunikačné funkcie slangu a argotu* (Hladký – Haluzová 2021) autori konštatujú, že precenenie ukotvenosti sociolektu v určitej sociálnej skupine a nízkej zrozumiteľnosti niektorých slangov (napr. kriminálneho, väzenského) posunulo chápanie ich podstaty do roviny argotu. Jedným z prejavov je aj nevhodné definovanie argotu ako „jazyka spodiny a zločincov“ v niektorých domácich aj zahraničných prácach (Armianov 2010, s. 239 – 250) bez výraznejšieho reflektovania podstaty argotu ako diskkrétnej komunikačnej stratégie zameranej na utajenie informácie, pretože zmyslom argotu je dosiahnutie komunikačného cieľa bez vzniku strát, ujmy alebo nebezpečenstva, ktoré by mohli nastať v dôsledku prezradenia kódu a obsahu komunikácie (Radková 2012). V prípade argotu dešifrovať špecifické kódy dokáže jednotlivec, ktorý je čle-

nom komunikačne uzavretého spoločenstva (napr. vo väznici tzv. *kolchozy*) s dohodnutými pravidlami používania špecifických neverbálnych a verbálnych kódov bez ohľadu na svoj sociálny status. Argot má podmienky na vznik a existenciu v prostredí, ktoré predpokladá antagonistické postavenie najmenej dvoch skupín. Autori zdôrazňujú, že nie je jazykom deklasovaných vrstiev, má však kryptickú funkciu, a teda aj inú podstatu ako napr. fakultatívne slangy. Ide teda o diskretnú a komunikačný cieľ maskujúcu stratégiu, ktorej prítomnosť možno predpokladať v malej záujmovej skupine komunikantov. Argot má nízky komunikačný potenciál aj rádius, ktorý sa koncentruje do vnútra spoločenstva. Jeho nositeľom a používateľom môže byť potenciálne každý človek v akomkoľvek prostredí bez ohľadu na motiváciu utajenia komunikácie.

Nárečovej problematike sa venuje najmä A. Závodný, ktorý na konferencii venovanej životnému jubileu prof. R. Šrámka v Brne prezentoval štúdiu *Odras nárečia v toponymách záhorskeho regiónu* (2020). V nárečových tvaroch názvov sa v porovnaní s neskoršími štandardizovanými názvami s odlišnou topobázou často zachovali pôvodnejšie a z hľadiska motivačnej hodnoty (výstižná charakteristika pomenovaného objektu) a starobylosti hodnotnejšie mimojazykové motivanty vlastných mien. Tieto nárečové varianty štandardizovaných názvov majú pomerne často iba lokálnu onymickú platnosť a v rámci onomastických výskumov je veľmi dôležité ich čo najskôr zaznamenať, pretože postupne sa z komunikačného vedomia vytrácajú. Záhorský nárečový región nepredstavuje homogénny nárečový celok a najmä v niektorých izoglosách jeho severnej, severovýchodnej a južnej okrajovej časti možno badať veľmi blízky kontakt s moravskými nárečiami, resp. s inými susednými nárečovými areálmi, preto popri mnohých spoločných nárečových prvkoch týchto okrajových rajónov, pomedzného areálu či nárečovej enklávy s centrálnym záhorským nárečím obsahujú aj špecifické, a teda odlišné nárečové izoglosy od jadra nárečového areálu. Autor na základe vlastným výskumom doložených najmä onymických nárečových izoglos vymedzil v záhorskom nárečovom areáli niekoľko nárečových rajónov či enkláv – nárečový rajón skalického okolia, nárečový rajón jablonicko-cerovsko-rozbežského okolia, nárečovú enklávu v okolí Devínskej Novej Vsi, Lamača, Dúbravky a Záhorskej Bystrice (v súčasnosti mestské časti Bratislavy) a naostatok špecifický pomedzný areál myjavsko-brezovského nárečia.

Popularizačnouačne je ladená kapitola *Reč Dojčanov* (Závodný 2022) v odbornej obecnej monografii, ktorá bola výstupom takmer rok trvajúceho archívneho a terénneho nárečového výskumu v historicky zaujímavej záhorskej obci Dojč, a štúdia *O pôvode a variantoch rečňovanky To je krátké, to je dlhé* (Pavlovičová 2020). Autorka v nej porovnáva varianty riekanky v slovenčine, a to v spisovnom jazyku, ako aj v záposlovenskom dialekte z oblasti Záhoria. Spomína aj varianty riekanky v iných jazykoch (poľštine, bieloruštine, nemčine či francúzštine), analy-

zuje jej pôvod a interpretuje ju. Niektorí autori ju spájajú so svadobným folklórom, iní už od F. Sasinka (1867) ju považujú za metódu učenia, resp. pomôcku na zapamätanie hlaholiky pre žiakov Cyrila a Metoda, pripisujú jej teda včasnostredoveký pôvod. Podľa autorky tento rýmovaný text nepochádza zo stredoveku, najmä nie v záhorskom variante. Nejde len o jazykovú zmenu, ktorou by musel v takom prípade prejsť počas svojej existencie, ale vyvracia to aj o vecná stránku textu. Dôvod vzniku textu ako prípadnej mnemotechnickej pomôcky na učenie hlaholiky je podľa autorky celkom možný – mohli ho vytvoriť vzdelanci či študenti v 19. storočí, ktorí potrebovali pomôcku na lepšie osvojenie hlaholiky. Chyťľavý rytmický riekankový text sa ľahko mohol šíriť v rôznych variantoch a uplatniť sa napr. aj ako zábavný prvok na svadbách.

7. VÝSKUM SLOVENSKEHO POSUNKOVÉHO JAZYKA (SPJ)

Oddelenie slovenského jazyka v komunikácii nepočujúcich zahrnuje nepočujúcich filológov, ktorí pripravovali kodifikáciu SPJ v roku 2020, a počujúcich filológov, najmä lingvistov. Okrem vedeckého výskumu SPJ zabezpečujú prípravu profesionálnych tlmočníkov zo slovenského do slovenského posunkového jazyka a naopak.

7.1. LEXIKOGRAFICKÉ PRÁCE

Výskumy lingvistov z tohto oddelenia súvisia s opisom, stavbou a fungovaním SPJ v komunikačnej praxi, čo reflektuje napr. kontinuálna príprava elektronického slovníka *Posunky.sk: Prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka*. Ide o hybridný slovník, ktorý sa začal tvoriť v roku 2013. V súčasnej podobe je dostupný od roku 2018 a neustále sa rozširuje o nové heslá a posunky (podnes je spracovaných vyše 10 000 heslových slov a im zodpovedajúcich posunkových ekvivalentov, v minulom roku ho editori rozšírili o 1 063 jednotiek). Má funkcie prekladového, deskriptívneho a čiastočne i výkladového slovníka.

Prekladový slovník umožňuje preklad zo slovenského jazyka do SPJ (podľa heslového slovenského slova a podľa tematickej oblasti) a naopak (podľa typu posunku – jednoručný, dvojručný symetrický, dvojručný asymetrický; ďalej podľa pozície ruky/rúk, tvaru ruky, pohybu ruky/rúk a kontaktu ruky/rúk). Posunkový jazyk je nezávislý od orálno-akustického jazyka a majú svoju vlastnú lexiku, preto nie každému slovu zodpovedá posunok a zasa naopak. Niektoré slová majú svoj posunkový ekvivalent v slovenskom posunkovom jazyku v podobe niekoľkých (zväčša dvoch) po sebe nasledujúcich posunkov, napr. *okno* (posunok KLOPAŤ a špecifikátor štvorca), *raňajky* (posunky RÁNO a JESTĚ – ide o tzv. prechod zo sémantickej parafrázy medzi ustálené kompozitá v SJP) a naopak, niektoré jednoduché posunky zastupujú dvojslovné pomenovania. Časti slovenských lexém so všeobecným významom môžu byť priradené viaceré ekvivalentné posunky, zodpovedajúce aktuál-

nemu použitiu slova v kontexte. Slovník spracúva aj tzv. manuálne homonymá, založené na identickej podobe posunku s odlišným, nesúvisiacim významom (napr. posunky ROVNAKO – RODINA, PLÁN – TECHNIKA, MÁJ – BISKUP), a manuálne polysémanty (posunky majú viac navzájom súvisiacich významov, napr. STROMČEK – VIANOCE, VEDA – ODBOR, PREDMET – VEC).

Povahu posunkového jazyka produkovaného v posunkovom priestore reflektuje deskriptívny slovník, v ktorom sa názorne opisujú posunky. Ako slovníkové tvary sú spracované jednoduché, odvodené, zložené, daktylné posunky a frázy. Posunkový ekvivalent sa prezentuje v podobe videonahrávky predného a bočného profilu figuranta a k nim je pridružený opis parametrov manuálnej zložky ako jednej z dvoch zložiek posunku. Manuálna zložka posunku (tvar ruky, orientácia, pozícia a pohyb) sa súčasne realizuje s nemanuálnou zložkou (pohyb hlavy, hornej časti tela vrátane paže a mimika vrátane pohybu úst). Slovníkový tvar posunku dopĺňa informácia o jeho geografickej distribúcii, prípadné kvalifikátory (archaický, detský, inkorporovaný, neologický posunok a pod.) a slovnodruhovú príslušnosť posunku.

Na lepšie pochopenie významu niektorých heslových posunkov slúži výkladový slovník, keďže posunok môže v slovenskom jazyku vyjadrovať viacero lexém (posunok PLÁN môže v SPJ vyjadrovať substantívum *plán* i verbum *plánovať*, posunok BLIKAŤ zahrnuje významy slov *bliknúť*, *blikat'*, *blikotat'*) a naopak, niektorým slovám môže v SPJ zodpovedať niekoľko lexikálnych a fonologických variantov (napr. význam slova *hnedý* môžu v SPJ vyjadriť dva posunky).

Spracované posunky sú lingvisticky korektné. Opisy a definície posunkov v slovenskom jazyku vychádzajú z platných kodifikačných príručiek slovenského jazyka, Slovníka cudzích slov (akademického) z r. 2005 a Synonymického slovníka slovenčiny. K týmto slovníkom sú priradené ďalšie dva slovníky špecifických posunkov v SPJ a nepriamych pomenovaní v SPJ. Cieľom je pokračovať v tvorení a hodnotení korpusu slovenského posunkového jazyka a spracúvaní ďalších lingvistických dát.

Kratšou a tematicky úspornejšou podobou slovníka je elektronický slovník *Posunky.sk: Prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka I.* (Vojtechovský – Vojtechovská – Poláčková – Lipovská 2021), obsahujúci 4 000 hesiel a ich posunkových ekvivalentov. Určený je pre profesionálnu prípravu tlmočníkov a preto obsahuje aj rozsiahlu teoretickú časť. Zobrazenia v jeho slovníkovej časti sú prepojené s predchádzajúcim slovníkom.

Odborná lexika SPJ je spracovaná v *Prekladovom slovníku slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka pre odbornú terminológiu* (Vojtechovský 2021). Slovník sa tvoril 5 rokov na Univerzite Komenského v rámci Centra podpory študentov so špecifickými potrebami. Ide o prekladový slovník do SPJ a jeho heslové slová sú termíny z rôznych oblastí, najmä však z informatiky, matematiky, sociálnej

práce, špeciálnej pedagogiky a napokon z tematického okruhu vysoká škola. Posun-
ky sú znázornené formou videozáznamu z predného a bočného profilu.

7.2. ŠTYLISTIKA A PRAGMATIKA SLOVENSKEHO POSUNKOVÉHO JAZYKA

Druhou oblasťou výskumu pracovníkov oddelenia je výskum fungovania jazy-
kového systému SPJ vrátane štylistiky. Čiastkové zistenia publikovali o slovoslede
v SPJ na pozadí elicitovaných výpovedí v SPJ, o jazykových prostriedkoch vyjadru-
júcich negáciu v SPJ a pravidlách ich používania, ale aj o typoch motivácie lexikál-
nych posunkov zastupujúcich ojkonymá z územia Slovenska, a to aj vo vzťahu k ich
podobám v slovenskom jazyku.

Problematika špecifických jazykových prostriedkov posunkového jazyka je
syntetizujúco spracovaná vo vysokoškolskej učebnici *Klasifikátory a špecifikátory
v slovenskom posunkovom jazyku* (Vojtechovský 2022). Reaguje na požiadavky *Spo-
ločného európskeho referenčného rámca pre jazyky: učenie sa, vyučovanie, hodno-
tenie* (doplňujúce vydanie z r. 2022^[5]), ktorý v kontexte recepcie a produkcie textu
zdôrazňuje úlohu klasifikátorov a špecifikátorov tvaru a veľkosti. Autor definuje
klasifikátory ako jazykové prostriedky, ktoré zastupujú substantíva, vzťahujúce sa
na živé aj neživé substancie, ale môžu odkazovať aj na charakteristiku predmetu
alebo s ním súvisiacu činnosť. Tvarmi rúk sa tak vyjadrujú ich vzhľad, umiestnenie
alebo akcia (klasifikátorové predikáty). Špecifikátory tvaru a veľkosti bližšie vyjad-
rujú príznaky substancií, najčastejšie demonštrujú tvar a veľkosť predmetov a majú
blízko k adjektívam. Publikácia dokumentuje proces, keď sa niektoré klasifikátory
a špecifikátory významovo osamostatnili a lexikalizovali sa ako samostatné posun-
ky, a prezentuje sémantické aj gramatické rozdiely medzi týmito prvkami SPJ, spô-
soby ich korektného tvorenia a používania v komunikačnej praxi.

Do oblasti štylistiky SPJ a tlmočníctva je zasadená monografia *Divadelné tlmo-
čenie do slovenského posunkového jazyka* (Hefty – Hefty 2022). Umelecké tlmoče-
nie a požiadavky naň sa v ostatných 20 rokoch formulovali najmä v zahraničnej lite-
ratúre (napr. Rocks 2011). Skutočnosť, že prvé tlmočené divadelné predstavenie na
Slovensku sa uskutočnilo v roku 2007, utvorila podmienky na výskum tohto typu
tlmočenia aj u nás, najmä na detailnejšie špecifikovanie požiadaviek na umelecké
tlmočenie a na odbornú prípravu tlmočníka vo vzťahu k prekladu a interpretácii
textu, scénickému stvárneniu a samotnému tlmočeniu. Pre tlmočnickú prax je zásad-
nou analýza výhod a nevýhod jednotlivých foriem umeleckého tlmočenia (statické,
zónové, tieňové, balkónové tlmočenie a experimentálnu formu tlmočenia) a formu-
lovanie požiadaviek na tlmočníka a na adekvátne tlmočenie umeleckého diela (vrá-
tane skladby). Metodicky približuje zložitý proces prípravy umeleckého tlmočenia
pre dospelého aj detského nepočujúceho diváka.

V súčasnosti sa v oddelení slovenského jazyka v komunikácii nepočujúcich finalizujú práce na príprave vysokoškolskej učebnice *Slovenský posunkový jazyk pre študentov – úplných začiatočníkov I.: Ja a moja rodina* (Vojtechovský – Majerčáková – Vojtechovská – Hefty – Hefty – Cehlárík), obsahujúca teoretické vysvetlenie gramatiky, lexiky, produkcie a percepcie tematického okruhu v SPJ. Obsah slovníka tvorí posunková zásoba, ktorá je znázornená vo forme videozáznamov z predného a bočného profilu figuranta (vybavené sú samostatnými QR kódmi) a na fotografii. Učebnica obsahuje aj kultúrne prvky súvisiace so životom komunity nepočujúcich a spolu s niektorými uvedenými publikáciami bude jedným z výstupov projektu KEGA *Študijný program: Slovenský jazyk v komunikácii nepočujúcich*.

8. PERSPEKTÍVY ĎALŠIEHO VÝSKUMU A SPOLUPRÁCA S MÉDIAMI

Personálne zloženie katedry dáva predpoklad na pokračovanie výskumov v oblastiach, v ktorých sa autori profilovali doteraz. V krátkom čase sa dopracuje a na vydanie pripraví hydronymia povodia Ondavy (D. Bašistová, J. Hladký) v edícii Hydronymia Slovaciae a perspektívne bude potrebné dokončiť výskum v povodiach Dunaja a Váhu. Súčasný projektový pracovný tím onomastickej terminológie (J. Hladký, A. Závodný) na základe problémov, ktoré vyplynuli z realizácie spomínaného končiacего projektu VEGA, sa rozhodol uchádzať o ďalší grant s názvom *Slovenská onomastická terminológia v medzinárodnom kontexte a komparácii*. Metodicky má paralelne nadväzovať na predchádzajúci terminologický projekt a jeho cieľom je komparácia slovenskej onomastickej terminologickej sústavy s inými sústavami. Znamená to aj rozšíriť korpus o cudzojazyčné ekvivalenty termínov (popri anglických, nemeckých, poľských a maďarských doplniť aj chorvátske, lužickosrbské, ukrajinské a ruské, príp. doplniť aj ďalšie inojazyčné ekvivalenty alebo doplniť ďalšie, najmä poľské ekvivalenty), ako aj informatívne rozšíriť slovenskú databázu o u nás doteraz nezaužívané termíny z iných jazykov či z iných onomastických škôl. V projekte však dominuje akcent na harmonizáciu onomastickej terminológie v medzinárodnom kontexte a nepreťažovanie terminologickej sústavy.

Jedným z cieľov je tematická kategorizácia a hierarchizácia slovenských onomastických termínov, spracovaná aj v podobe aktualizovanej monografie s abecedným usporiadaním onomastickej terminológie a s časťou, ktorá bude obsahovať systematické usporiadanie termínov podľa desatinného triedenia podľa objektov a javov označovaných vlastnými menami ako v tradičných terminologických prácach *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky* (1973) a *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika* (1983). Na základe komparácie prichádza do úvahy aj prípadná korekcia či zosúladenie definícií niektorých termínov – ide aj o jeden z dlhodobých cieľov terminologickej skupiny Medzinárodného komitétu

onomastických vied (ICOS, Lists of Key Onomastic Terms^[6]). Vzhľadom na unifikáciu štruktúry Slovenskej terminologickej databázy je ďalším z cieľov vytvorenie novej, osobitnej onomastickej terminologickej databázy, ktorá by vzhľadom na rozšírené možnosti editácie a hypertextového prepájania medzi jazykmi na podobnom princípe ako paralelné korpusy či doména Wikipédia mala väčšie národné či medzinárodné využitie.

Súčasťou riešiteľského kolektívu pokračujúceho projektu VEGA *Lexika slovenských terénnych názvov* je J. Hladký a očakáva sa jeho pokračovanie v podobe kontinuálneho projektu (vedúca: I. Valentová, JÚLŠ SAV). Terénne názvy ako osobitná trieda geografických názvov majú zo všetkých vlastných mien najbližšie k apelatívnej slovnej zásobe. Anojkonymická lexika dopĺňa pohľad na vývin slovnej zásoby a poskytuje cenné doklady pri skúmaní slovenských nárečí. Vedeckým cieľom projektu je podľa koncepcie digitálneho lexikografického a areálového spracovania apelatívnej a propriálnej lexiky slovenských a do slovenského jazyka adaptovaných terénnych názvov, ktorú predbežne publikoval M. Majtán v štúdiu *Slovníkovo-areálové spracovanie lexiky slovenských terénnych názvov* (1983). Pokračovanie v digitalizácii terénnych názvov a ich vedeckého a lexikografického spracovania sú poslednou šancou, ako predovšetkým chotárne názvy a ich lexiku zachovať pre ďalší jazykovedný výskum. Keďže spracovanie slovenských anojkoným prebieha v súlade s koncepciou digitálneho *Slovníka pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*, dodržaním rovnakého spôsobu značenia do digitálnych formulárov budú databázy moravských a sliezskych i slovenských anojkoným kompatibilné. Otvoria sa tým ďalšie možnosti na konfrontáciu štruktúry pomenovacích sústav obidvoch jazykov a v širších interlingválnych či slavistických súvislostiach. Frekvenciu jednotlivých anojkoným a ich výskyt, výskyt určitých štruktúrnych typov, izolex a izoglos jazykových javov ap. bude možné zobrazit' naraz na celom území Moravy, Sliezska a Slovenska. Databáza i počítačový program umožňujú pripojenie výsledkov výskumu iných krajín, napr. slovenských terénnych názvov v slovenských enklávach v Maďarsku v spolupráci s Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe.

V oblasti slovenského posunkového jazyka je perspektívou výskum fonologickej roviny SPJ, predovšetkým štruktúry jednotlivých posunkov a ich zaznamenávanie prostredníctvom notačného zápisu a fonologické procesy v prúde posunkovania, zohľadňujúc pritom zahraničné výskumy posunkových jazykov. V súvislosti so zavedením nového študijného programu slovenský jazyk v komunikácii nepočujúcich, reagujúceho na absenciu profesijnej prípravy tlmočníkov do a zo slovenského posunkového jazyka, sú niektorí členovia katedry (M. Beláková, R. Vojtechovský, A. Hefty, M. Hefty) riešiteľmi projektu KEGA. Cieľom tohto projektu je primárne tvorba študijných materiálov na pozadí výskumu SPJ, ktorý realizuje oddelenie. Materiály pre jazykovú úroveň od A1 po B2 sú v súlade so Spoločným európskym refe-

renčným rámcom. V súčasnosti finalizujú knižnú publikáciu *Prekonávanie bariér s osobami s postihnutím sluchu v zdravotníckej a sociálnej oblasti* (Hefty – Beňo), v ktorej sa definujú konkrétne komunikačné stratégie v závislosti od miery postihnutia. Súčasťou publikácie je slovníková časť, obsahujúca súvisiace posunky v SPJ. Prípravné práce sa začali na vysokoškolskej učebnici *Slovenský posunkový jazyk pre študentov – úplných začiatočníkov I.: Prostredie a môj domov*.

Jednou z úloh akademického filologického prostredia by malo byť aj popularizovanie výsledkov vedeckého výskumu slovenského jazyka, aby sa dostali do povedomia používateľov jazyka v užších aj širších kultúrno-spoločenských súvislostiach. Od roku 2018 katedra v spolupráci s RTVS pripravuje rubriku *Na slovičko, slovička* (J. Hladký, G. Magalová, A. Závodný, M. Mikušiak). Do vysielania pripravili stovky popularizačne spracovaných hesiel zo súčasnej, historickej, nárečovej a propriálnej lexiky, frazeológie a etymológie. Zúčastňujú sa aj na tvorbe relácie *Zvony nad krajinou* a príležitostne na odborných diskusiách v mediálnom i nemediálnom priestore (RTVS – SK Dejiny a i.).

Literatúra

- ARMIANOV, G. (2010): L'argot et les changements linguistiques en Bulgarie après 1989. In: *Revue des études slaves*, 239 – 250.
- BELÁKOVÁ, M. (2010): *Vlastné meno ako príbeh a hra*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- BELÁKOVÁ, M. (2020): Dynamika hydroným v severnej časti povodia Malého Dunaja. In: *Acta Onomastica*, 61/1, 7 – 19.
- BELÁKOVÁ, M. (2022): Ilustrovaná etymologická mapa ako nástroj zisťovania prekonceptov o obsahovej stránke proprií. In: *Acta Onomastica*, 63/1, 37 – 54.
- BELÁKOVÁ, M. (2022): Toponymum Kandia – svedok histórie. In: *Kultúrne dejiny*, 13/1, 28 – 44.
- BELÁKOVÁ, M. (2023): *Teória vyučovania vlastných mien*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta.
- BELÁKOVÁ, M. – HLADKÝ, J. – ZÁVODNÝ, A. (2018): *Hydronymia Malého Dunaja*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- BLOOM, P. (2015): *Jak se děti učí významu slov*. Praha: Karolinum.
- BÖHNERT, K. – NOWAK, J. (2020): *Namen und ihre Didaktik*. Mainz, Aachen.
- FRANZ, K. (1994): Mein Name ist Hase... Gedanken zur Grundlegung eines „onomastischen Prinzips im Deutschunterricht. In: Frank, R. – Koß, G. (eds.): *Reader zur Namenkunde*. Namenkunde in der Schule. Germanistische Linguistik, 121/123, 35 – 54.
- HEFTY, A. – BEŇO, P. (v tlači): *Prekonávanie bariér s osobami s postihnutím sluchu v zdravotníckej a sociálnej oblasti*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.
- HEFTY, M. – HEFTY, A. (2022): *Divadelné tlmočenie do slovenského posunkového jazyka*. Trnava – Bratislava: Pedagogická fakulta TU – Myslím, centrum kultúry Nepočujúcich.
- HLADKÝ, J. (2019): Inkulturácia vo svetle vlastných mien. In: Janovec, L. (ed.): *Apelativa a propria. Aktuální otázky. Proper Names and Common Nouns – Current Issues*. Praha: Univerzita Karlova, s. 87 – 97.

- HLADKÝ, J. (2021): Dynamika koexistencie slovanských, maďarských a nemeckých ojkonom na Žitnom ostrove. In: *Jazykovedný časopis*, 72/1, 229 – 248.
- HLADKÝ, J. (2022): O používaní základných hydronomastických termínov a možnostiach ich zosúladenia. In: *Onomastica*, 66, 287 – 298.
- HLADKÝ, J. – HALUZOVÁ, L. (2021): Komunikačné funkcie slangu a argotu. In: *Ezikov svyat*, 19/2, 40 – 46.
- HLADKÝ, J. – VALENTOVÁ, I. (2022): Onomastické výskumy v časopise Slovenská reč. In: *Slovenská reč*, 87/3, 307 – 342.
- HLADKÝ, J. – ZÁVODNÝ, A. (2022): O používaní niektorých toponomastických termínov a ich vzťahoch. In: *Studiji z onomastyky ta etymolohiji 2021 – 2022*. Kyjev: Instytut ukrajinskoji movy NAN Ukrajiny, 72 – 84.
- HLADKÝ, J. – ZÁVODNÝ, A. (2022): The research into Slovak toponyms (oikonyms, anoikonyms). In: *Onoma: Journal of the International Council of Onomastic Sciences*, 57, 105 – 117.
- KOŠ, G. (1998): Namen im Unterricht. In: Nicolaisen, W. F. H (ed.): *Proceedings of the XIXth international congress of onomastic sciences Aberdeen, august 4. 11. 1996. Scope, Perspectives and Methods of Onomastics*, 21 – 34.
- KOŠ, G. (2002): *Namenforschung. Eine Einführung in die Onomastik (Germanistische Arbeitshefte)*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- MAJTÁN, M. (1983): Slovníkovo-areálové spracovanie lexiky slovenských terénnych názvov. In: *Slovenská reč*, 48/4, 190 – 206.
- LEROY, S. (2004): *Le nom propre en français*. Paris: Ophrys.
- MIKUŠIAK, M. (2018): *Filozofia jazyka medzi logikou a psychológiou*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- MIKUŠIAK, M. (2019): O klasifikácii definícií. In: *Filozofia*, 74/2, 139 – 153.
- MIKUŠIAK, M. (2020): Poznámky k pravopisu čiarok. In: Hladký, J. – Závodný, A. (eds.): *Varia 29. Zborník abstraktov*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 68 – 69.
- MIKUŠIAK, M. (2021): Problémy slovenského pravopisu čiarok z hľadiska formy. In: *Slovenská reč*, 86/2, 230 – 253.
- MIKUŠIAK, M. (2021): Konštruktivizmus, realizmus a obrat k jazyku. In: *Filosofický časopis*, 69/3, 471 – 488.
- MIKUŠIAK, M. (2022): Na hranici vlastných mien a druhových označení: sémantické, pravopisné a právne aspekty používania slovenských názvov olympijských podujatí. In: *Slovenská reč*, 87/2, 89 – 110.
- PAVLOVIČ, J. (2020): Paradigmatika štylistickej významovo-výrazovej roviny jazyka. In: Kravčák, P. (ed.): *Komunikačné paradigmy v lingvistike a žurnalistike*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, 193 – 199.
- PAVLOVIČ, J. (2021): Staroslovienske názvy slov sv. Klimenta Ochridského a ich slovenské ekvivalenty. In: Pavlovič, J. – Pavlovičová, K. (eds.): *Dielo sv. Klimenta Ochridského v slovenskej literárnej tradícii. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej 20. decembra 2021*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 8 – 13.
- PAVLOVIČ, J. (2021): Inkarnáty na ikonách v teologickej reflexii. In: Štrba, B. – Varšo, M. (eds.): *Tvoje oči videli : Štúdie venované Georgovi Braulíkovi, OSB*. Studia Biblica Slovaca – Supplementum 5. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 235 – 239.
- PAVLOVIČ, J. (2022): Reštaurovanie. In: Bidelnicová, M. (ed.): *Reštaurovanie. Výber z reštaurátorskej tvorby*. Bratislava: Slovart.
- PAVLOVIČ, J. – PAVLOVIČOVÁ, K. (eds.) (2021a): *Dielo sv. Klimenta Ochridského v slovenskej literárnej tradícii. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej 20. decembra 2021*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity.

- PAVLOVIČ, J. – PAVLOVIČOVÁ, K. (2021b): *Slová sv. Klimenta Ochridského*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- PAVLOVIČ, J. – PAVLOVIČOVÁ, K. (2023): Literárny kontext staroslovenskeho výrazu „ot ognja goreshtago“ v Proglase. In: *Slavica Slovaca*, 58/1, 118 – 137.
- PAVLOVIČOVÁ, K. (2016): *Veľkomoravský Proglas*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.
- PAVLOVIČOVÁ, K. (2019): O názve Života Konštantína Cyrila. In: *Scientia et eruditio*, 3/3, 27 – 40. Dostupné na: <https://pdfweb.truni.sk/see/cislo?2019-sk&filologia> (cit. 7. 8. 2023).
- PAVLOVIČOVÁ, K. (2019): *Kirchenbild in der Boulevardpresse*. Berlín: Peter Lang. Spectrum Slovakia Series, Band 34.
- PAVLOVIČOVÁ, K. (2020): O pôvode a variantoch rečňovanky To je krátké, to je dúhé. In: *Scientia et eruditio*, 4/3, 23 – 32. Dostupné na: <https://pdfweb.truni.sk/see/cislo?2020-sk&filologia> (cit. 7. 8. 2023).
- PAVLOVIČOVÁ, K. (2021): Didaskalické zložky slov sv. Klimenta Ochridského. In: Pavlovič, J. – Pavlovičová, K. (eds.): *Dielo sv. Klimenta Ochridského v slovenskej literárnej tradícii. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej 20. decembra 2021*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 14 – 19.
- PAVLOVIČOVÁ, K. (2021): Proglas ako festivita. In: Zajac, P. (ed.): *Poetika festivity*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 37 – 46.
- PIŠŤÚT, P. (2006): Changes in the Danube riverbed from Bratislava to Komárno in the period prior to its regulation for medium water (1886 - 1896). In: Mucha, I. – Lisický, M. J. (eds.): *Slovak-Hungarian Environmental Monitoring on the Danube*. Bratislava: Ground Water Consulting, 186 – 190.
- PIŠŤÚT, P. (2007): Humér – zaniknutá stredoveká rieka. In: *Geographia – Geologia*, 10, 77 – 93.
- RADKOVÁ, L. (2012): *Jak se mluví za zdiemi českých věznic*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- ROCKS, S. (2011): The Theatre Sign Language Interpreter and the Compting Visual Narrative: the Tranlation and Inerpretation of Theatrical Texts into British Sign Language. In: *Staging and performing translation text and theatre practice*. New York: Palgrave Macmillan, 72 – 86.
- SVOBODA, J. et al. (1973): Základní soustava a terminologie slovenské onomastiky. In: *Zpravodaj Mistopisné komise ČSAV*, 14/1, 1 – 280.
- SVOBODA, J. et al. (eds.) (1983): *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika*. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- ŠMILAUER, V. (1932): *Vodopis starého Slovenska*. Praha – Bratislava: Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy.
- VALENTOVÁ, I. (2019): *Lexika slovenský terénnych názvov. Konceptia lexikografického spracovania*. Bratislava: SAP.
- VOJTECHOVSKÝ, R. (2017 – 2021): *Prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka pre odbornú terminológiu*. [online]. Bratislava: Centrum podpory študentov so špeciálnymi potrebami UK. Dostupné na: <http://spj.uniba.sk> (cit. 7. 8. 2023).
- VOJTECHOVSKÝ, R. (ed.) (2018 – 2023): *Posunky.sk: Prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka*. [online]. Bratislava: Snepeda. Dostupné na: www.posunky.sk (cit. 7. 8. 2023).
- VOJTECHOVSKÝ, R. (2022): *Klasifikátory a špecifikátory v slovenskom posunkovom jazyku*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. Dostupné na: <https://pdfweb.truni.sk/veda-vyskum?e-kniznica#ucebnice> (cit. 7. 8. 2023).
- VOJTECHOVSKÝ, R. – MAJERČÁKOVÁ, D. – VOJTECHOVSKÁ, V. – HEFTY, A. – HEFTY, M. – CEHLÁRIK, J. (v tlači): *Slovenský posunkový jazyk pre študentov – úplných začiatovníkov I. Ja a moja rodina*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.
- VOJTECHOVSKÝ, R. – VOJTECHOVSKÁ, V. – POLÁČKOVÁ, V. – LIPOVSKÁ, B. (2021): *Posunky.sk: Prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka I*. Trnava – Bra-

- tlislava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave – Snepeda, o. z. Dostupné na: <https://pdfweb.truni.sk/veda-vyskum?e-kniznica#online> (cit. 7. 8. 2023).
- VUŽŇÁKOVÁ, K. (2020): Znalosti lexikálnej kategorizácie. In: Klimovič, M. et al. (eds.): *Implicitné jazykové znalosti dieťaťa*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 109 – 195.
- WILCOX, W. H. (1919): Why Teach Common and Proper Nouns? In: *The English Journal*. National Council of Teachers of English, 8/3, 174 – 178. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/801543> (cit. 7. 8. 2023).
- ZÁVODNÝ, A. (2020): Odras nárečia v toponymách záhorskeho regiónu. In: Kolářová, I. – Svobodová, H. (eds.): *Varietnosť v onymii a dialektach. Sborník príspevků z konferencie usporiadané při příležitosti životního jubilea prof. PhDr. Rudolfa Šrámka, CSc., dr.h.c.* (18. – 19. 1. 2019). Brno: Masaryk University Press, 67 – 78.
- ZÁVODNÝ, A. (2020): K fungovaniu endoným a exoným v jazykovej praxi. In: *Slovenská reč*, 85/1, 42 – 61.
- ZÁVODNÝ, A. (2021): *Kontúry slovenskej onymie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- ZÁVODNÝ, A. (2022): Reč Dojčanov. In: Vrablec, P. – Hoferka, M. (eds.): *Dojč. Dojč. Obec Dojč*, 372 – 403.
- ZÁVODNÝ, A. – BAŠISTOVÁ, D. (2021): Poznámky k onomastickým termínom proprializácia, apelativizácia, transonymizácia a deproprializácia. In: *Jazykovedný časopis*, 72/1, 101 – 113.
- ZÁVODNÝ, A. (2021): Vybrané lexikálne reliktý v slovenských vlastných menách. In: Marek, M. (ed.): *In honorem et memoriam viri doctissimi. Zborník k nedožitým deväťdesiatinám prof. Vincenta Sedláka*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 233 – 250.
- ZÁVODNÝ, A. (2022): Preklad a adaptácia vlastných mien do slovenčiny v historickom kontexte. In: Pachomová, S. M. (ed.): *Transformácia a transpozícia onomastických kategórií v slovanských jazykoch*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 104 – 135.
- ŽIGO, P. (2015): Fungovanie vlastných mien v slovensko-maďarskom retrospektívnom pohľade. In: Vörös, F. – Misad, K. (eds.): *A nyelvöldrajztól a névöldrajzig 5. Interetnikus kapcsolatok*. Pozsony: Szenczi Molnár Albert Egyesület, 76 – 89.

Internetové zdroje

- [1] <https://pdf.truni.sk/katedry/ksj> (cit. 30. 10. 2023).
- [2] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/1614_nariadenie_534_2011.pdf (cit. 7. 8. 2023).
- [3] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/1277_zakon-184-1999.pdf (cit. 7. 8. 2023).
- [4] <https://terminologickyportal.sk/wiki/Kateg%C3%B3ria:Onomastika> (cit. 30. 10. 2023).
- [5] <https://www.statpedu.sk/files/sk/vyskum/publikacna-cinnost/publikacie/spolocny-europsky-ramec-jazyky-ucenie-vyucovanie-hodnotenie-doplnujuce-vydanie.pdf> (cit. 7. 8. 2023).
- [6] <https://icosweb.net/publications/onomastic-terminology/> (cit. 7. 8. 2023).